

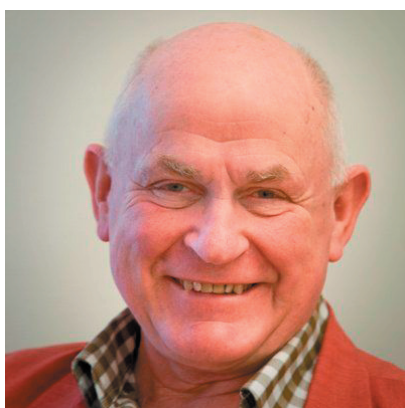

Folkhögskole Veteranen

NR 1 2019

Vikten av kaffekommittéer

Björn Grip

Jag är med i en hel del föreningar och organisationer. Denna rörelse, som numera ofta kallas det ”civila samhället”, betyder mycket för tillit och sammanhållning, för opinionsbildning och en levande demokrati. Många är oroliga för att detta kitt i samhällskroppen håller på att tunnna ut. Det är kanske så, även om jag personligen tror och hoppas att människor kommer att gå samman och göra gemensamma insatser när det finns behov av detta även i framtiden, oavsett om det gäller fotbollsträning för ungarna eller samlingsplatser för äldre.

Det var detta med organisationer för äldre och specifikt funktionen *kaffekommitté* som jag tänkte lyfta fram i denna krönika. Jag är med i styrelsen för den lokala PRO-organisationen i Söderköping och min fru, Marja, är ordförande där sedan två år tillbaka. Vi har ca 240 medlemmar och relativt välbesökta medlemsmöten. Inte nog med detta. Det är en tradition att vi även ordnar bingoaftnar och caféunderhållning med viss regelbundenhet på ett kommunalt serviceboende. Här möter vi också icke-medlemmar, vi ställer helt enkelt upp och ordnar arrangemang för äldre människor för att

ge möjlighet till gemenskap och avbrott i en tillvaro som annars kan vara både enahanda och ensam.

Arbetet i styrelsen har tagit mer tid än vi trodde, Marja och jag. Men det är roligt och betyder mycket, såväl i rollen som intresseorganisation för äldre, som i organiserandet av olika typer av aktiviteter, dagsutflykter, cirklar, motion, frågesportstävlingar med mera. Styrelsen har fullt upp, inte minst rollen som ordförande kräver en hel del tid. Ytterst faller ju ansvaret på ordföranden.

Det finns en tradition att man dricker kaffe på alla dessa arrangemang. Det gäller att organisera detta. Inköp av kaffe och kaffebröd, allra helst hembakat, iordningsställande av lokaler, trevlig dukning, själva kaffebruggandet, servering och inte minst städning och uppsnygning efteråt.

Mötena, fyller också en viktig roll som intäktskälla, inte minst om någon bakat. Kaffe och kaffebröd, bingospelandet och inte minst lottförsäljning inbringar som regel en slant, nog så viktigt för att få föreningsekonomi att gå ihop.

Våra egna medlemsmöten brukar vi gemensamt ta ansvar för i styrelsen, och det finns än så länge en del kvinnor som länge tagit på sig rollen som kaffebruggerskor. Det tar sin tid att brygga kaffe till femtio människor eller ibland ännu fler. Emellertid har dessa kvinnor efterhand blivit färre, och framför allt finns det inte längre någon som känner som sin uppgift att fixa kaffet när vi har hand om det månatliga caféet och bingon på Blå Porten, serviceboendet.

Det har därför vid flera tillfällen blivit fråga om akuta uttryckningar för Marja och vår kassör Rainer. Sistlidna fredagsunderhållning var det panik. Vi kom hem

mitt på torsdagsnatten efter besök hos barnbarnen i Jämtland och hade panikmail från Rainer.

– Vem har hand om Caféet i morgon? Jag ger upp, skrev denne trägne förningsmänniska, som också ibland får rycka ut och passa barnbarn.

Marja, gick missmodig ner mot Blå Porten. Hon hade dock fått tag i Jonny som lovat att fixa kaffebröd till 55 personer. På vägen mötte hon också Lilian, Berit och Birgitta som spontant erbjöd sig att hjälpa till denna fredagseftermiddag.

Det hela löste sig alltså, även denna gång. Det var mycket folk och trevligt arrangemang. Kakorna räckte dock inte riktigt, så någon blev utan småkaka, vilket utlöste klagomål.

Vad är då lärdomen? För min del är det att den viktiga funktionen att brygga kaffe och ordna förtäring behöver förberedas och ansvaret för uppgiften måste leda till att det väljs en eller flera kaffekommittéer, annars knäcker man de ytterst ansvariga i styrelsen. I gamla protokoll i folkrörelsearkiv har jag med ett överseende leende kunnat läsa att det var brukligt att välja kaffekommittéer. Inte trodde jag att det fortfarande kan vara nödvändigt i föreningssammanhang. Nu hoppas och tror jag att valberedningen tänker på detta inför årsmötet. Annars riskerar vi avhopp både på ordförande- och kassörsuppgiften.

Gick caféunderhållningen ihop sig trots att vi inte hann baka kaffebröd? Jag tror det, även om dragspelaren den här gången kostade 1 500 spänn.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 1
ÅRGÅNG 19
mars 2019

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteränförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Vikten av kaffekommittéer	1
Fyra svar om folkhögskolan	2
Välkommen till Liljeholmens folkhögskola!	3
Vem minns inte Bang, Cello, Jolo, ...	3
Notera i kalendern om regionala träffar	3
Verksamhetsberättelse 2017 - 2018	4
Vår gemensamma folkhögskolahistoria, del 2	6
Anekdoten	6
Från sidlinjen - Att vara en fluga på väggen	7
Flytta festivalen	8
Regionträff för folkhögskoleseniorer	8
Bland svin och andra djur	9
Föreningen Karibu har årsmöte	10
Studieresa till Tanzania	10
Min minnesbild av åren på SÖ	11
Om (kors)orden	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Clara Hyltdgaard Nankler
clara.nankler@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@folkbildning.net

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip
Sturegatan 9B
614 32 Söderköping
epost
bjorgnrip@hotmail.com
tel 070-540 95 79

Kassör

Kent Jonelind
Marielundsvägen 7
824 31 Hudiksvall
epost
kent.jonelind@gmail.com
tel 070-550 37 59

Fyra svar om folkhögskolan

Anna Ekström, "intervjuad" av *Urban Lundin*

Anna Ekström, utbildningsminister

Säg något snällt om folkhögskolan.

Det finns mycket snällt att säga om folkhögskolan. Det är en mötesplats, som ger en andra chans för många människor, som utjämnar utbildningsklyftor och som är ett viktigt inslag i det livslånga lärandet i hela landet. Man ska inte heller glömma folkhögskolornas roll i kulturlivet. Folkbildningen, där både studieförbunden och folkhögskolorna ingår, är Sveriges största kulturarena.

Säg något mindre snällt om folkhögskolan.

Det är svårt att säga något mindre snällt om folkhögskolan. Det finns 155 folkhögskolor som alla är olika med sina individuella styrkor och utvecklingsområden. Många folkhögskolor är redan i dag skickliga på att nå en bred mångfald människor, men det finns också folkhögskolor som kan bli bättre på det området.

Berätta vad du tror blir konsekvensen för folkhögskolorna när nu Arbetsförmed-

lingen hyllas ner och många samarbeten mellan AF och folkhögskolorna därmed inte kan genomföras.

Samarbetet mellan folkhögskolor och Arbetsförmedlingen har hittills ofta varit beroende av personliga kontakter. Omfattningen och hur väl fungerande samarbetet är lokalt varierar också mycket. På många håll där det finns en lång tradition och omfattningen av samarbetet är stort kommer det sannolikt att fortsätta även framöver, eftersom folkhögskolan på många håll har blivit helt nödvändig för att Arbetsförmedlingen ska klara sitt uppdrag. På andra håll kommer folkhögskolor att behöva bevaka utvecklingen och bedöma vilka kontakter man behöver knyta. Det är viktigt att folkhögskolorna riskbedömer sin verksamhet och inte gör sig för beroende av Arbetsförmedlingen ekonomiskt, om man får signaler om att eventuellt tidigare samarbete kommer att upphöra.

Berätta vad du har för förhoppningar och förväntningar på folkhögskolan.

Min förhoppning är att folkhögskolan fortsätter att anta viktiga samhällsutmaningar, inte minst genom att fortsätta värna och arbeta aktivt för vår demokrati och bredda sig mot nya grupper. Folkhögskolans utmaningar är många och det är viktigt att kvaliteten i verksamheten värnas, inte minst med tanke på den stora platsutbyggnaden. Jag förväntar mig att folkhögskolorna är lyhörda i den frågan och agerar – inte minst genom att höra av sig till mig som utbildningsminister.

Välkommen till vårfagra Liljeholmens folkhögskola där vi firar Folkhögskolans Veteranförenings 20 år i samband med årsmötet under två dagar den 22-23 maj!

Alla medlemmar hälsas välkomna till vår tvådagarsträff från lunch till lunch där vi bland annat minns föreningens födelse för 20 år sedan och får möta intressanta kulturinslag.

Två av föreningens initiativtagare, Marianne Marcusdotter och Margret Kihlén, medverkar med berättelsen om föreningens tillkomst under det förra millenniets sista år.

Martin Kylhammar, litteraturprofessor, tidigare redaktör för Tvärsnitt och nu i styrelsen för Övralidsstiftelsen, föreläser om Verner von Heidenstam och Kate Bang, vars relation han skildrat i en just utkommen och mycket uppmärksammat bok.

Skolans rektor Daniel Bjurhamn samt Ingela Zetterberg och Jan Hultman från Förbundet Folkhögskollärarna är med och presenterar sina respektive verksamheter.

Kostnad:

Kost lunch till lunch och logi för en natt betingar tillsammans kr 600:- som erläggs på plats.

(Kost: Två luncher, två kaffet, kvällsmat och kvällsmacka. Logi: Vandrarhemsstandard.)

Anmälan och upplysningar:

Anmälan inges till föreningens ordfö-

Program med hålltider:

Onsdagen den 22 maj

11.00 Incheckning

12.00 Lunch

13.30 Liljeholmens folkhögskola. Rektor Daniel Bjurhamn presenterar värdsolan

15.00 Eftermiddagskaffe

15.30 *Ett hemligt liv*: Professor Martin Kylhammar berättar om sin nya biografi över Verner von Heidenstam och Kate Bang

17.30 Kvällsmat

19.30 Samkväm med kvällsmacka.

Tema: Folkhögskolans Veteranförening 20 år: Marianne Marcusdotter och Margret Kihlén med flera

Torsdagen den 23 maj

07.30 Frukost

08.30 SFHL - Förbundet Folkhögskollärarna - och sedan....?
Förbundsordförande Ingela Zetterberg

09.30 Förmiddagskaffe

10.00 Årsmöte (ev. motioner inges till Björn Grip senast den 23 april)

12.00 Lunch och avslutning

rande Björn Grip bjornagrip@gmail.com, gärna snarast och **senast den 8 maj**. Björn svarar också på frågor från den som söker vidare information. Liljeholmens folkhögskolas hemsida

<https://liljeholmen.nu> berättar om skolan och hur man hittar dit. Skolan kan nås med både tåg (station: Rimforsa) och buss, bl.a. från/via Linköping.

Vem minns inte Bang, Cello, Jolo,

Kar de Mumma m.fl.? Och i det här numret lanserar vi en kåsör av rang från Veteranföreningen. Lena Skörde- man funderar över korsordslösandets välsignelser. Och i nästa nummer får ni ett kåseri från Stellan Boozon. Och i fortsättningen? Ja, kanske du, käre läsare, vill bidra med ett kåseri om något som intresserar dig?

Om inte ett kåseri lockar finns det fler möjligheter. Vi har sedan tidigare också erbjudit möjlighet att skriva om något av följande:

Osannolika möten där ni kan delge varandra speciella och oväntade möten i livet.

Anekdoten, där vi bitt er att berätta om något som varit förvånande, förargande, förbluffande, förfärande, för-... ja, vad som helst.

Jag + folkhögskolan = sant, där vi gärna vill höra hur det kom sig att ni "hamnade" på folkhögskola.

Att göra gott - som veteran. Många veteraner är engagerade i olika verksamheter och rörelser. Vi hoppas kunna locka dig att skriva något om ditt liv numera!

Redaktionen

Notera i kalendern!

Regional träff för medlemmar i Folkhögskolans Veteranförening den 10 september på **Blekinge Folkhögskola i Bräkne Hoby** med start klockan 10.00. Vi återkommer med mer uppgifter när programmet är klart. Information får du genom Judith Skörsemo, 0705 - 67 21 14 Birgitta Reimer, 0702 - 87 98 58

Notera också att det är en regional träff på **Fristads folkhögskola 24 april**. Läs mer om denna träff på sid 8 i detta nummer!

Folkhögskolans veteranförening Verksamhetsberättelse 2017 - 2018

Styrelsen

Styrelsen har sedan årsmötet 2017 bestått av Björn Grip, ordförande, Stellan Boozon, vice ordförande, Kent Jonelind, kassör, Jörgen Håkansson och Lena Skördeman, ledamöter, samt suppleanterna Rikard Lilljeqvist och Birgitta Nesterud. Birgitta Nesterud har tjänstgjort som sekreterare med Lena Skördeman som ersättare.

Den avgående styrelsen hade under 2017 sammanträtt den 17 februari samt den 25 april inför årsmötet den 25-26 april 2017. Den nyvalda styrelsen sammanträdde under 2017 den 15 juni, den 12 september samt den 27 - 28 november, då även redaktionskommittén deltog. Under 2018 sammanträdde styrelsen den 24 januari, den 31 maj och den 13 september samt även 31 oktober i anslutning till Folkhögskoleforum den 1 november med deltagande även av Folkhögskoleveteranens redaktion. Ett styrelsemöte inför årsmötet hölls den 14 februari 2019. Revisorer har varit Paul Reichberg och Ingemar Nordieng med Ingemar Sallnäs som ersättare. Valberedningen har utgjorts av Kerstin Mustel (sammankallande) och Håkan Söderlund.

Medlemsbladet Folkhögskoleveteranen och hemsidan

Till redaktörer för medlemsbladet Folkhögskoleveteranen utsåg årsmötet Urban Lundin och Klas Sondén. När den senare avled sensommaren 2017 knöts Clara Nankler från och med 2018 till redaktionen. Tidningen har både under 2017 och under 2018 utkommit regelbundet med ett fullmatat nummer per kvartal, dvs med totalt 8 nummer under tvåårsperioden. Urban Lundin har ansvarat för innehållet i tidningen och Tore Mellberg har skött layouten och dessutom haft ansvaret för hemsidan. Från styrelsens sida har Lena Skördeman varit kontaktperson för hemsidan.

Den positiva överenskommelsen om tryckning på Åsa folkhögskola har gjort att layout med färgtryck samt organisation kring medlemsbladet har fungerat väl. Behjälpliga vid distributionen har Joyce Kimwaga Lundin, Egil Boräng och medlemmar ur styrelsen varit. Vid de gemensamma sammanträden mellan redaktionskommittén och styrelsen som ägt rum i november 2017 och den 31 oktober 2018, har skilda mediafrågor diskuterats (tidningen och hemsidan, blogg, e-post-info

och medverkan på Facebook). Vad gäller nätpublicering beslöts att satsa fortsatt på hemsidan med komplettering i första hand av öppen Facebooksida.

Medlemsfrågor

Föreningen hade vid årsskiftet 2018-2019 141 medlemmar. Det finns en "naturlig avgång" men tillkommer också hela tiden nya medlemmar. Styrelsen har under perioden vidtagit åtgärder för en ökad rekrytering av medlemmar utan att kunna utöka numerären nämnvärt. Ordföranden har skrivit brev till skolorna och skolornas rektorer för att informera och be om hjälp att förmedla information om föreningen till framför allt nyblivna pensionärer. Att via fackförbundet få ut registeruppgifter om nyblivna pensionärer har än så länge visat sig vara omöjligt. En rekryteringsgrupp finns med Rikard Lilljeqvist som ansvarig.

Styrelsen har fortsatt arbetat för att ge bättre förutsättningar för kontakt inom regionerna. Medlemsregistret har aktualiserats genom att löpande förses med aktuella uppgifter, regiontillhörighet och med e-postadresser. Kontaktpersoner har utsetts eller utbyts i de flesta regioner, och verksamhet rapporteras från alla utom de norrländska och bergslagsregionen. Uppbörderna av medlemsavgiften effektiviserats genom ett ständigt pågående utvecklingsarbete av kassören. Ett förbättrat datorstöd har i olika avseenden underlättat medlemsregistreringen vad gäller kontaktuppgifter och inbetalningsunderlag. Under våren 2018 utarbetades och distribuerades en medlemsenkät för att stämna av föreningens inriktning och verksamhet i förhållande till vad medlemmarna önskar och förväntar sig. Sammanställningen av svaren har ingående diskuterats vid påföljande styrelsemöten. Utvärderingssynpunkter på hur medlemsblad och hemsida kan utvecklas har behandlats i samråd med redaktionskommittén.

Årsmötet

Årsmötet 2017 genomfördes på Åsa folkhögskola den 25 - 26 april 2017 inom ramen för en tvådagarsträff med medverkan av förre utbildnings- och kulturministern Bengt Göransson, som avhöll ett uppskattat föredrag med efterföljande samtal. Temat för seminariet hade den aktuella rubriken *Tål demokratin sina väljare?* Vid årsmötesförhandlingarna beslöts bland annat att höja medlemsavgiften till

250 kronor per kalenderår.

Regionala träffar

Föreningens samtliga regionala träffar är öppna för föreningens alla medlemmar. De inleds i regel med en presentation och visning av värdskolan. Följande träffar har ägt rum under åren 2017 och 2018. Den 4 april 2017 anordnade den västsvenska regionen en träff på Göteborgs folkhögskola. Vid presentation av skolan informerade biträdande rektor Lotta Jansson också kort om det nya statsbidragssystemet. Eftermiddagspasset hade temat *Trender och utvecklingslinjer inom folkhögskolevärlden* med medverkan av Anders Ahlström, förvaltningschef vid Västra Götalandsregionens kansli och tidigare rektor på värdskolan.

Den 4 oktober 2017 genomförde den västsvenska regionen en träff på Borås folkhögskola. Temat var att starta en ny folkhögskola. I samband med presentationen av värdskolan uppehöll sig rektor Camilla Karlsson vid hur det var att starta skolan år 2015. Den efterföljande eftermiddagsdiskussionen bar rubriken *Att starta folkhögskola förr och nu*.

Den 29-30 oktober 2017 hölls en tvådagars regional träff i Skåne med besök på Kvarnby folkhögskola den 30:e. Olika kurs typer, i första hand etableringskurser för invandrare men även uppdragskurser i allmänhet, diskuterades livligt båda dagarna.

Den 4 april 2018 anordnades en regional träff på Österlens folkhögskola i Tomelilla. Temat var folkhögskolans internationalisering, som ingående exemplifierades - bland annat genom dagens värd Göran Göransson - med skolans stora erfarenhet av resekurser till Afrika med tonvikt på Öst- och Sydafrika. En övergripande bild av folkhögskolans internationalisering tecknades sedan av Clara Nankler när hon berättade om sin nya bok om den svenska folkhögskolans verksamhet med internationella kurser. Ett besök på Hasse och Tage-museet hanns också med.

Den 12 april 2018 var det en västsvensk träff på Sankta Elisabeths folkhögskola i Göteborg, en skola med katolsk inriktning som precis fått självständig status. Temat var *Folkhögskolan förr och nu* med inledning av Signild Håkansson.

Den 17 april inbjöd Hans Ålund till regional träff i Småland, närmare bestämt Gamleby folkhögskola där han varit

rektor. Skolan presenterades, aktuella folkhögskolefrågor diskuterades och unga elever från folkmusikkursen avslutade ve-
teranträffen med sin smittande spelglädje.

Seminarier

Verksamhetsåret 2018 inleddes och avslutades med två seminarier, inbäddade i var sitt mer omfattande sammanhang.

På Skeppsholmens folkhögskola anordnades den 23 januari ett seminarium betitlat Folkhögskolans internationella arbete, där företrädare för styrelsen i vår samarbetsförening Karibu medverkade. Dess vice ordförande Ebbe Andersson beskrev Karibu med tonvikten lagd vid det omfattande samarbetet i Tanzania, och Clara Nankler föredrog delar av innehållet i sin kommande bok om folkhögskolans internationella arbete. Seminariedeltagarna kompletterade därefter med sina omfattande erfarenheter av internationellt arbete med folkhögskoleanknytning.

Under dagen konstituerades även den regionala avdelning av Folkhögskolans Veteranförening som har sin verksamhet i och kring Stockholm. Dagen avslutades med erfarenhetsutbyte och dialog mellan dagens aktiva lärare på Skeppsholmen och medlemmar i Veteranföreningen. Påföljande dag 24 januari hade sedan styrelsen årets första sammanträde.

Den 1 november medverkade vår förening vid landets första Folkhögskoleforum, föranlett av utbildningsformens 150-årsjubileum och samarrangerat av Förbundet Folkhögskollärarna och RIO/ FSO. Totalt över 350 deltagare bjöds bland annat på parallella seminarier. Vår förening ansvarade för temat *Folkhögskolan i demokratins tjänst under 150 år – vad händer nu?* - ett tema som styrelsen haft för avsikt att genomföra som samarrangemang sedan 2016. Här kom vi att nå över hundra åhörare fördelade på ett fm-och ett em-seminarium. Medverkade gjorde förra utbildningsministern mm, Lena Hjelm-Wallén, vår egen medlem förra SFHL-ordföranden Kerstin Mustel samt demokratiforskaren Magnus Dahlstedt från Linköpings universitet. Vår ordförande Björn Grip och vice ordförande Stellan Boozon höll i trådarna.

Veteranföreningen lanserade sig också genom en informationsfolder framtagen av Urban Lundin samt en förnämlig utställning om föreningen utformad av Kent Jonelind. Föreningens skrifter försålades. Föreningens närvaro i skilda former fick påtagligt genomslag hos folkhögskolans nya generationer.

Utförliga rapporter om januariseminarier finns att läsa i nummer 1/2018 av Folkhög-

skoleveteranen och om Folkhögskoleforum i nummer 4/2018.

Resor

Genomförandet av en i samverkan med vänföreningen Karibu långt kommen planering för en resa hösten 2018 till Tanzania fick uppskjutas på grund av för få anmälningar. Ett nytt försök görs till hösten 2019. Sönderingar har också gjorts för en i medlemsenkäten efterfrågad nordisk folkhögskoleresor under 2019.

Boklager

Fortfarande finns ett lager av Folkhögskoleminnen del I-III. Styrelsen har beslutat att för ett lågt paketpris sälja böckerna vid föreningens arrangemang. En viss av-sättning har kunnat förmärkas, främst när föreningen medverkade med sin utställning vid Folkhögskoleforum den 1 november 2018.

Samarbete

Det samarbete som inleddes med Karibu på Åsa i april 2017 och där formulerades i anslutning till en informationspunkt vid årsmötet har gett flera avtryck, bl.a. genom internationaliseringsseminariet på Skeppsholmen i januari 2018 och vid planeringen av samarrangemanget med en studieresa till Tanzania och dess Folk Development Colleges.

Samverkan med Folkbildningsrådet som upplåtit lokaler till Veteranföreningens möten och seminarier har tunnats ut, sedan de flyttat in i en mindre miljö och underhand förstärkt myndighetsrollen på bekostnad av sin föreningskaraktär. Sista mötet i deras nu lämnade lokaler höll styrelsen den 31 maj 2018 efter att ha växlat med ett par styrelsemöten i Sveriges Folkhögskolors (RIO/FSO) lokaler.

Samarbetet med Förbundet Folkhögskollärarna, som SFHL heter efter ombudsmötet 2016, har förstärkts rejält. Björn Grip och Stellan Boozon är Veteranföreningens kontaktpersoner med Förbundet Folkhögskollärarna, som företräds av sin styrelseledamot Jan Hultman. Trion har träffats i regelbundna möten och fört en fruktbar samverkansdialog med början i november 2017 och därefter i januari, februari, maj, augusti, september och november 2018. Inom ramen för denna samverkan har vår medverkan i Folkhögskoleforum successivt växt fram, och information kring vad som rör sig inom respektive organisation utbyts - bland annat om aktiviteter som kan medge möten mellan folkhögskolans yrkesaktiva och oss pensionärer.

En stor del av styrelsen deltog i en av distrikt 5 anordnad Sambildning, en fortbildningsdag på Eskilstuna folkhögskola den 7 mars 2018. Styrelsemötena under hösten 2018 hölls utan kostnad i Förbundet Folkhögskollärarnas lokaler på Stora Essingen i Stockholm.

Slutord

Vår verksamhetsplan innehåller fyra rubriker: Organisation, Kommunikation, Aktiviteter, Samarbete.

Under rubriken **Organisation** hade vi markerat; a) en vilja att aktivt förstärka rekryteringen av nya medlemmar, samt b) att försöka bygga upp regional infrastruktur. Organisationsarbetet är värdigt en Sisufos. Vi har dock lyckats rekrytera nya medlemmar i en omfattning som motsvarar "tappet" till följd av "naturlig avgång". Vi har fått igång en viss regional aktivitet utöver den som länge funnits i västra Götaland. Men det är svårt att få till stånd en stabil och regelbunden verksamhet. Modellen för att utveckla träffar regionalt får nog sökas i Västra Götaland som dels har en stabil kontaktgrupp på tre personer, dels goda kontakter på flertalet folkhögskolor. Be-träffande **Kommunikation** har vi ytterligare lyft fram en uppskattad medlemstidning, som nu till stor del av kostnads- och effektivitetsskäl distribueras digitalt. När det gäller hemsidan har den under den senaste tiden uppdaterats och fått ett allt större läsvärde. När det gäller rubrikerna **Aktiviteter** och **Samarbete** i verksamhetsplanen är satsningen och föreningens medverkan på Folkhögskoleforum den 1/11 2018 på Lärarnas hus den tydligaste aktiviteten och också ett resultat av samarbetet med Förbundet Folkhögskollärarna. Vi hoppas att detta kan utvecklas och kanske få fler regionala samarbeten till stånd än vad som redan är fallet i distrikt 5 kring fortbildningsprojektet *Sambildande*.

Den grundläggande förutsättningen och viktiga framtidsutmaningen för en framgångsrik och stabil fortsättning på vår Veteranförenings nu tjugoföråriga existens är dock att kunna rekrytera nya medlemmar. Detta sker bäst genom att vår verksamhet upplevs attraktiv av oss nuvarande medlemmar, som i kontakt med tidigare kolleger kan beskriva vår förening som en värdefull möjlighet till fortsatt kontakt med vårt tidigare yrkesområde, folkhögskolevärlden.

Med dessa avslutande ord överlämnas verksamhetsberättelsen för åren 2017 och 2018 till årsmötet för diskussion och godkännande.

Styrelsen

Vår gemensamma folkhögskolehistoria, del 2

Signild Håkansson

På bilden intill har jag på mig en tröja med texten **Leve folkhögskolan**. Fotot är nytaget men tröjan är från 1991. Tillsammans med Ingrid Brundin från FIN och Bengt Gunnemo från RIO var jag (från landstingsfolkhögskolorna) med i en kommitté, som planerade avtackning av Skolöverstyrelsens personal. De som skulle avtackas i början av juni 1991 vid en sammankomst på Söder i Stockholm var Bo Göthberg och andra medarbetare på Byrå V1, som arbetat med folkhögskolorna.

Presenterna utgjordes av skålar i svenskt glas, men jag hade också tagit fram varsin tröja som ett minne. Vår bildlärare på *Kävesta*, Lars Larsson, ritade mönstret och det trycktes i mintgrönt och lila hos en screentryckare i Kumla. Lars förklarade senare att det vågiga mönstret symboliserade att ridån gick ner för Skolöverstyrelsen, samtidigt som folkhögskolan skulle leva vidare. Och han fick rätt!

Den nya förordningen 1991 innebar ju en genomgripande förändring i styrformerna för folkhögskolan. Samtidigt som den allmänna skolan kommunaliserades skulle folkbildningens organisationer bilda ett eget organ i myndighets ställe, som en form av självförvaltning. Det statliga regelverket var ytterst begränsat. Vilka positiva/negativa konsekvenser det fick för folkhögskolorna, att Folkbildningsrådet fick ta över ansvaret, ska inte jag värdera. Antagligen blev det inte så illa som en del befarade, men det blev heller inte den totala frihet som andra hoppats på.

Som rektor upplevde jag största skillnaden i rollen som arbetsgivarens företrädare. Från att allt som hade med lärarnas löner och anställningsvillkor varit statligt reglerat, med löneuppflyttning var 18:e månad, blev det nu en fråga om förhandlingar och individuell

lönesättning. Man kunde heller inte i olika sammanhang hänvisa till den detaljerade förordningen och de ännu mer detaljerade föreskrifterna. Förslag och beslut fick man motivera på annat sätt.

Fram till övergången 1991 var det Skolöverstyrelsen som prövade ansökningar om nya folkhögskolor och det var riksdagen som fattade beslut i samband med hantering av den årliga statsbudgeten. Därefter blev det Folkbildningsrådets uppgift att både pröva ansökningarna och fatta beslut om medel till nya folkhögskolor.

I den nya förordningen fanns följande enkla mening: *Folkbildningsrådet beslutar vilka som ska få statsbidrag och fördelar tillgängliga medel mellan dem*. Lydelsen är fortfarande densamma. Den innebär också att en skola helt kan fräntas sitt statsbidrag, men detta har hittills hänt vid endast ett tillfälle.

Vilka folkhögskolor har då upphört sedan 1968? De allra äldsta som fanns redan för 100 år sedan är fortfarande verksamma idag, även om några har flyttat, som *Västerhaninge (Södertörn)*, *Brunnsvik* och *Hampnäs (Örnsköldsvik)*. De fyra landstingsfolkhögskolorna i Stockholms län och Kristianstad län har bytt huvudman, liksom *Axevalle*. Majoriteten av de 52 äldsta skolorna, 34 stycken, är dock fortfarande i offentlig regi. De diskussioner om överlåtelse, som varit uppe i ett antal landsting/regioner under början av 2000-talet, verkar nu ha lagt sig. Man ser på sina folkhögskolor som en resurs i olika sammanhang.

Av övriga folkhögskolor är det ett fåtal som avvecklats under de senaste 50 åren. Två upphörde 1978. *Jära* gick då i konkurs, vilket är ytterst ovanligt, men vilken var den andra? Efter lite efterforskningar visade det sig att det, jämsides med *Ingesund*, funnits en

folkhögskola till på samma ort, nämligen *Folkliga musikskolan i Arvika*. Den startades av Ingessunds rektor redan 1923 och övergick alltså efter 55 år till att bli Ingessunds musikhögskola. Ett antal musikpedagogiska institut blev högskolor 1978, men det var bara i Arvika utbildningen hade bedrivits i folkhögskoleform.

I samband med Folkbildningsrådets tillkomst 1991 valdes en annan finansiering av *Samernas folkhögskola* och år 2000 lämnade man helt folkhögskolefamiljen. Gävleborgs landsting avvecklade vidare sin skola i Gävle 1991.

En ny konkurs, 1997, hade så när inneburit att två andra skolor försvunnit. Den stiftelse, som drev *Bona* och *Kvarnby*, gick i konkurs ungefär vid höstterminsstarten. En överenskommelse mellan konkursförvaltaren och Folkbildningsrådet gjordes, som innebar att statsbidraget för fjärde kvartalet skulle betalas ut, om skolorna kunde genomföra sin verksamhet fram till jul. Inom kort bildades på respektive håll ekonomiska föreningar, där organisationer och enskilda kunde bli medlemmar och bidra till en nystart. Efter ansökan hos Folkbildningsrådet fick föreningarna överta statsbidraget och skolorna kunde fortsätta utan egentligt avbrott.

Efter en särskild granskning 2014 drogs statsbidraget in för *MKFC (Rinkeby)* som därmed inte kunde fortsätta som folkhögskola.

Sammantaget blev det alltså fem folkhögskolor som försvann under femtioårsperioden, men i och med de nya skolorna ökade samtidigt antalet folkhögskolor från 105 till 155.

Anekdoten

Urban Lundin

1957 vann Tre Kronor sitt andra guld i ishockey i Moskva. Ingen väntade sig några stordåd av det unga landslaget med sju debutanter. Inför den sista matchen mot Sovjetunionen skulle det räcka med oavgjort för att vinna turneringen. I andra perioden gick ryssarna upp till ledning med 4-2 men Sverige lyckades kvittera till 4-4, efter att målvakten Tord Flodqvist räddade en puck med kinden och backen Vilgot Larsson stoppade ett skott med pannan. Efter sådana heroiskt uppofterande insatser var guldet svenskt och knallsensationen ett faktum.

Eftersom ingen räknat med Sverige, hade arrangörerna inte försett sig med någon svensk nationalsång. Tanken var då att svenskarna skulle sjunga nationalsången utan komp, men då ingen kunde mer än de första

raderna valde man istället snapsvisan **Helan går**. Lagkaptenen Lasse Björn berättade efteråt att man valde mellan den, **Flickorna i Småland** och **Mors lilla Olle**.

När jag fick detta berättat för mig, kom jag att tänka på en liknande episod, som jag själv var med om. När jag arbetade med Tandemprojektet i Tanzania, började vi med att besöka några FDCs. Första besöket blev Kisarawe FDC. Jag var nästan livrädd inför mötet med allt som kändes helt främmande för mig. Som tur var hade jag min närmaste chef, Johan Norbeck, som vägvisare. På vägen upp till skolan mötte vi en bil som kom skumpande nerför den grovbrutna vägen. När bilen stannade för att se vilka vi var, avlossade kvinnan i framsätet ett bländande leende. Det var skolans rektor, Joyce, som känt igen Johan från tidigare möten. Mig hade hon inte träffat tidigare, men hon fick mer av den varan senare, för hon är nu min fru sedan 24

år tillbaka.

Joyce ändrade genast sitt program, åkte med oss till skolan, och inom några timmar hade hon fixat fram mat, dryck och kulturinslag. Vi var väldigt imponerade över detta. Mot slutet av tillställningen frågade våra värdar om inte vi kunde sjunga någon svensk sång, efter att vi fått höra så många sånger på swahili.

- Nu är det kört! tänkte jag och tittade desperat på Johan. Det här fixar vi inte. Men Johan behövde bara några sekunders betänktid, och så klämde han i med **Ja, må han leva!** I den sången kunde till och med jag bidra med lite kulturöverföring från Sverige till Tanzania. Våra tanzaniska vänner såg mäkta imponerade ut, och frågade vad sången handlade om. Johan berättade då att vi sjöng om folkbildningen, och hur vi hoppades att den skulle leva vidare i åtminstone hundra år. Förklaringen möttes av förtjusta applåder.

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Att vara den där flugan på väggen

Jag vet att jag inte är ensam om att läsa folkhögskolehistoria. Kanske är det något gamla folkbildare sysslar med när man inte längre kan eller får, eller för den delen **vill**, vara mitt i strömfåran. När man faktiskt befinner sig vid sidan av. För som pensionerad folkbildare lever man ju faktiskt i ett slags *efteråt*. När man under sådana omständigheter läser folkhögskolehistoria kan man fråga sig om man gör det för att lära sig något nytt, eller för att minnas eller bara för att sucka över att man är just sidställd? Jag har sannerligen läst folkbildningshistoria under hela min folkhögskoletid. Det har varit viktigt och dessutom varit ett ständigt memento – för det jag i min inbilskhet trodde att jag uppfann visade sig ha upfunnits tio år tidigare, eller fyrtio år tidigare eller, i riktigt pinsamma stunder, över hundra år tidigare. Men man lär sig också av sådant.

Jag minns att jag var upptagen av elevdemokrati under många år (som rektor); jag tyckte det såg illa ut med kursdeltagarnas rättigheter och tillsammans med en annan rektor (Elna Hessel) och SFEFs ordförande (Benny Hellis) gjorde jag en liten s.k. PUFF-skrift i frågan. Långt senare berättade Bo Göthberg att det var en av de få som trycktes om. Men med elevdemokratin gick det som det gick – de studerandes rättigheter var det inte mycket bevänt med i början av 2000-talet. Redan när vi drog igång Demokratiakademien i början av 1990-talet kunde vi ana vartåt

det barkade. I ett sådant läge var det viktigt att läsa folkhögskolehistoria – för att se hur det varit, men också för att se hur det kunde ha blivit.

Det finns ögonblick i folkhögskolehistorien där man önskar att man varit med. Jag roade mig häromåret med att göra en liten förteckning över sådana ögonblick. Och nu, medan våren kommer, alldeles för tidigt utanför mitt hus, ser jag på listan och tänker: har vi inte alla haft de tankarna? ***Då skulle man ha varit med!***

Ett sådant ögonblick i min lista är när dåvarande SÖ hade svårt att se att det kunde finnas "riktiga" folkhögskolor i vanliga hyreshus. Vid ett tillfälle i slutet av första världskriget hade jag gärna suttit bland elever och lärare, i en liten klass, i en stor stad, i en pytteliten folkhögskola som varken hade internat eller kök och matsal och som inte hade fått statsbidrag och som en dag under lunchtid fick besök av dåvarande folkhögskoleinspektören, Enoch Ingers. Jag har alltid tänkt mig att han kom för att meddela att det inte heller detta år kunde beviljas statsbidrag, men inspektören hade sina rötter i en av landets tidiga viktiga och lantliga skolor, och när han kom in i salen och fick se rektor och lärare äta gröt, i skolsalen, tillsammans med eleverna, lär han ha senare ha sagt att detta "att se Hammar och Beskow sitta och äta gröt med eleverna" visade att det verkligen handlade om en riktig folkhögskola. Och *Birkagården* fick sitt statsbidrag. (I dessa dagar kommer det på förlaget Stockholmia ut en mäktig bok om Gillis Hammar, skriven av Tomas Hammar.)

Jag hade också gärna suttit med när en blivande folkhögskolerektor inför bidragsbeviljande myndighet beskrev hur skolans inre liv skulle vara. Och efter allt det gamla vanliga om ålder och examensfrihet och allt det där sa han plötsligt att det på skolan måste finnas ett skolråd. "*Skolrådet skall vara en del av ledningen av skolan, och i skolrådet skall det bara sitta elever, som själva väljer sina representanter och skolrådet skall alltid höras innan förändringar vidtas.*"

Låter det bekant? De av er som var

med i 60-och 70-talens diskussioner om kursdeltagarrepresentant i lärarrådet och i styrelsen minns naturligtvis alla evinnerliga debatter om huruvida elevrepresentanten skulle vara med när man diskuterade elevärenden, för att inte tala om bråket kring elevrepresentation vid de lärarråd då omdömen skulle sättas. Men det jag citerar ovan är gamle rektor Flor inför ständerforsamlingen i Slesvig, 1843, inför starten av den allra första folkhögskolan i Rødding. Det kan få en att fundera över det där med "nytänkande"...

Min lista har också en anteckning om hur osannolikt spännande det hade varit att få vara med på mötet i Sorø 1902, när diskussionen om möjligt samarbete mellan folkhögskolorna och studentersamfundets kursverksamhet vid universitetet hölls. Det är då Brandes talar sig varm för samarbete, men eftersom folkhögskolorna tvekade och slog ifrån sig kom den underbara formuleringen om att studentersamfundets kursverksamhet "*betegner en art flyvende Højskolevirksomhed i Modsætning til den stillestaaende, under hvilken der stundom var Fare for, at Holger Danskes Skæg groede fast i Stenbordet.*" Och folkhögskolorna tackade nej eftersom Brandes aldrig tog ordet *Aand* i sin mun.

Först med *Nordiska folkhögskolan* i Kungälv startades så småningom en Akademi och en folkhögskola där universitetet var i högsta grad medverkande vid tillkomsten. Det hade kunnat ske tidigare...

Och min lista lockar mig. Herredumilde, när *Fornbys* rektor tog till brösttonerna mot kyrkofolket i Tuna, eller när en bonde i det tidigare norska Bohuslän inte ville att hans gård tillföll Allmänna arvsfonden, eftersom den fanns i Sverige, utan testamenterade gården till den norska delen av folkhögskolan. Sant? Jodå, och dessutom så sent som på 1990-talet. Jag hade så velat höra den gamle bonden: "*Jag har aldrig accepterat freden 1658. Jag testamenterar gården till Norge.*" Bara för att få sig upplyst om territorialgränsers obeveklighet.

Men nog nu. Kan inte någon av veteranerna berätta om andra ögonblick – då man velat vara med!?

Flytta festivalen

Clara Hyldgaard Nankler

Donna nobis pacem pacem, donna nobis pacem... Vid Johanna i Brunnsparken stiger Mozarts vackra bön om fred i fredagsrusningen. Ett trettiotal sångare, merparten seniorer, följer körledarens keyboardspel och dirigerande. Runt kören vajar några palestinska flaggor. Spartacuskören med sångarvänner uppträder med anledning av att Melodifestivalen drar i gång i Göteborg samma helg. Själv har jag nyss tillfrisknat från halsfluss och deltar med att sprida flygblad. *Mello? JA, Apartheid? NEJ*, står det på bladet som aktionsgruppen Flytta festivalen tryckt upp. Budskapet är att bojkotta Eurovision Song Contests final i Tel Aviv. Ockupationsmakten Israel är inte förtjänta av den good will som det medför. Och förresten ligger väl inte Israel i Europa?

Dom har satt en tagg i våra hjärtan, våra hus är jämnade med marken. Dom som bodde där drev man på flykten, dom som vägrade slog man ihjäl... Kören sjunger palestinska sånger och varvar sång med tal för att informera om sitt budskap. I flygbladet står om den etniska rensning som pågår i Palestina/Israel. Under 2018 förstördes 538 palestinska hus och byggnader på Västbanken och i Jerusalem för att ge plats åt israeliska bosättningar. Jag såg själv den terror palestinierna utsätts för av

bosättare när jag deltog i en studieresa till området 2012. Då guidades vi av en judisk jurist som engagerat sig för att dokumentera och lagföra de vräkningar som palestinier utsätts för. Hon var uppvuxen i Sydafrika, men bodde sedan många år i Israel. På min fråga om hur hon uppfattade Israels förtryck av palestinier jämfört med apartheidstaten Sydafrika svarade hon att det är värre i Israel. De vita nationalisterna i Sydafrika behövde den svarta befolkningen som arbetskraft. Israel behöver inte palestinier, de har importerat arbetskraft från Sydostasien. Palestinierna skall bort.

Kvinnan som talar mellan sångerna, och som för övrigt har studerat på Göteborgs folkhögskola, upplyser om att motståndet mot staten Israels agerande inte har något med antisemitism att göra, vilket aktivisterna ofta blir beskyllda för. Hon påminner göteborgarna om att det finns en stolt tradition i vår stad av civil olydnad och berättar om tidningsredaktören Torgny Segerstedt som inte tystnade i sin kritik av nazismen trots att hans tidning, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, belades med censur av myndigheterna.

Brunnsparken är en knutpunkt för kollektivtrafiken och mina 300 flygblad tar snabbt slut. De flesta tar emot bla-

den, några ungdomar stannar upp och kommer med positiva kommentarer. Men vad kan vi göra? Ja, det finns en namninsamling att skriva på med kravet att finalen ska flyttas. BDS-aktivister¹ delar ut listor på vilka israeliska varor man kan bojkotta. Talaren påminner om vilken betydelse bojkottaktionerna mot Sydafrika hade under apartheid. En man som ser ut att komma från Mellanöstern skiner upp när han hör sången och ser flaggorna. Han tackar oss, och säger att vårt engagemang gör honom glad. Kören avslutar med gruppen Kofias sång: *Leve, leve, leve Palestina!* Själv hoppar jag på 60-bussen upp till Masthugget och försöker få liv i mina frusna tår.

1. BDS står för Bojkott, Desinvesteringar och Sanktioner och är en rörelse som startade 2005 på begäran av det palestinska civilsamhället. Den är aktiv i många länder och har en hemsida bdsmovement.net

Regionträff för folkhögskoleseniorer!

Onsdagen den 24 april 2019 på **Fristads folkhögskola**, Folkhögskolevägen 7, 513 32 Fristad

Program

- 10 00 Mangelkaffe
- 10 30 Presentation av Fristads folkhögskola. Rektor Inka Hortsmann och Roland Palmqvist
Information om och från Veteranförbundet.
Planering av höstens regionträff
- 12 00 Lunch
- 13 00 "Mina 150 år inom svensk folkhögskola!", Stewe Claeson
- 15 00 Kaffe och hemfärd
- Pris 170 kr för fm. fika, lunch och em. fika

Anmälan **senast fredagen den 12 april** till Per Nordqvist 073-650 08 03

peje.nordqvist@gmail.com

Håkan Söderlund 072-223 53 74

hakan2017@telia.com

Ingemar Nordieng 070-594 23 53

ingemar.nordieng@gmail.com

Väl mött!

Bland svin och andra djur

Jörgen Håkansson

Foto: Anders Holmström/TT

I år skulle *den ständigt svartklädda, alltid cyklande* författaren Elsa Grave ha fyllt 100 år. Detta har genom olika arrangemang uppmärksammats på flera håll, främst i södra Sverige där hon verkade. Hon är årsbarn med den ryktbare Ingmar Bergman och författarkollegan Verner Aspenström, med vilken det finns flera likheter. Hos båda kan man spåra en surrealistisk och tydlig visuell impuls och här finns en befrydd upptagenhet vid fän ur alla djurgrupper. Elsa Grave har i sitt författarvärv beskrivits på många sätt:

Det sprakar i hela hennes författarskap. Djuriskt, vildsint, roligt och dynamiskt. Men aldrig gulligt och inte domesticerat.

Hennes metaforer kan vända på en femöring. Bottenkänslan lodas lika elegant som hon svingar sig upp till euforisk luftighet.

I hennes texter skymtar den starka person vars devis var att man "måste vara olydig."

Hon skildrar moderskapets svårigheter, och omöjligheten att skydda sina barn i en våldsmärkt efterkrigstid.

Eftersom hon gick på tvärs mot alla konventioner kallades hon för både häxa och dålig mor.

Det är poesin som placerat Elsa Grave på parnassen, om det nu inte vore så att begreppet parnass passar illa för en diktare som befinner sig i opposition nästan hela tiden, mot den förbannade världen, mot de maktgalna männen och lojala kvinnorna och existensens kvintessens, mot sig själv om så krävs.

Det är främst den närmast gränslösa men inspirerade brokigheten man fastnar för, och den obändiga nedåtrörelsen där allt förment heligt profaneras och bot-

tengrumset stiger till ytan i vackra virvlar, tillsammans med "utdöda lopparter" och annan ohyra.

Hon var en av modernismens mest betydande lyriker i en tid då det ännu var svårt för kvinnor att etablera sig som seriösa författare.

Grave gestaltar med djupt allvar och humor människans dubbelhet. Med sin vassa penna skildrar hon dåtidens och vår tids viktiga frågor som miljö och världsfred, kärlek och moderskap.

En tidig feminist som hade modet att i poesi tala om det i livet som inte är yta, som inte är vackert, som är kött, kropp och maktrelationer.

Bakgrund

Elsa Grave föddes 17 januari 1918 och växte upp intill kolgruvan i nordskånska Nyvång, där fadern var överingenjör. Elsa tog studenten i Helsingborg 1938. Under det följande året reste hon runt i Europa och tog kurser vid olika konstskolor. Under denna resa kom hon att bevittna andra världskrigets utbrott först i Budapest och sedan på väg hem i Berlin. Därefter utbildade hon sig vidare, tog en fil. kand. vid universitetet i Lund och studerade vid Isaac Grünewalds målarskola i Stockholm. Hon var gift med läkaren Olle Henschen-Nyman ett tiotal år från 1945. Familjen flyttade runt bland olika städer, Boden, Linköping och Lund. De fick gemensamt två döttrar. Tillsammans med döttrarna reste Elsa till Capri på en årslång stipendievistelse. Vid återkomsten 1957 bosatte hon sig på Blomstervången, utanför Halmstad i en gammal villa i Vapnödalen, som kallades såväl kråkslott som Villa Villekul-la. Där levde hon i fyrtio år. 1958 föddes en tredje dotter. Elsa var nu ensamstående mor till tre döttrar, som hon försörjde genom sitt författarskap.

Författarskapet

Elsa Grave gav ut arton diktsamlingar från debuten 1943, fem prosaböcker och en handfull teaterpjäser samt verkade som bildkonstnär. Hon deltog livligt från och med 1950-talet i dags- och fackpress med debattartiklar i kultur- och samhällsfrågor samt framträdde flitigt med uppläsningar av sina alster.

Tre olika temakretsar har dominerat

Poesihörnan

Den här essän om Elsa Grave skulle/borde ha funnits med i nr 4 2018, eftersom hon det året fyllde 100 år. Men p.g.a. utrymmesbrist fick bidraget vänta tills nu. Vi beklagar detta. Men förseningen förtar förstås inget av Graves storhet.

hennes verk:

Moderskapets problem

Förhållande till män och kärlek

Samtidens stora humanitära frågor som krig och svält, förtryck och miljöförstöring

Hon använder ofta djur i sin poesi. Vissa djurarter fungerar heroiserande och höjer stilnivån, t.ex. lejonet eller albatrossen. Sådana högstatusdjur tillhör ett poetiskt allmängods inom dikten. Andra djur bryter i stället poesins goda ton. I Graves dikter finner vi djur som grisar, råttor, skalbaggar, mullvadar, marulkar, ja hela den zoologiska paletten. Hon lierar sig med djuren för att riva upp hierarkierna och ta sig kvinnlig frihet.

Svinborstnatt

Hennes stora genombrott kom 1948 i samlingen *Bortförklaring*. Här första strofen av den dikt som oftast citeras när hennes författarskap kommer på tal:

Svinborstnatt och kvalmig lukt i stian,
suggan snarkar i sin dröm
dröm av dubbelhakor, galtabetar
surnad mjölk och här och där
ett brunt potatisskal,
djupast ner i drömmen glider
strömmar utav blåmjölk
där en flik av grädden ännu döljer
svarta liket av en fluga.

Här inleder hon ett groteskeri, som kom att få många efterföljare, bland andra Sonja Åkesson och Kristina Lugn. Graves dikter ger intressanta undertexter till en konventionell bild av moderskap. De handlar om hennes brottnings med modersrollen, hennes vända inför den blodsörjiga värld till vilken hon föder sina barn. I en intervju har hon berättat att hon skrev dikten när hon ammade sitt första barn. Suggan i dikten visar på moderskap som fysisk njutning. Hon är överväldigande kroppslig och så koncentrerad på sig själv att barnet (eller kulningen) försvinner. Stian vilar god och varm, mat finns i överflöd liksom närhet och rofylld vila. Det är alltså inte

barnet som utgör innehållet i denna slags moderslycka utan den egna kroppen. Sugan ger en överklig skratbild i jämförelse med den konventionella madonnabilden av moderskap.

Ur "Mödrar som vargar" (1972)

I forskningen kring härskartekniker betraktas martyrskap som en hård makt-faktor. Martyren är inte svag. Martyren gör svagheten till makt, destruktiv styrka. Grave ser detta. Hennes poesi slåss mot modern som passivt aggressiv, mot madonnamartyren, som kväver sina barn med ömhet: "vi mödrar/ födande våra tvåbenta/ ägodelar."

Graves syn på moderskapet som känslomässig rovdraft är bitvis nattsvart som i några rader ur dikten *Djävlar*:

/...../
jag besjunger sanslöst
denna skräck
för att mitt barn
lider
lika mycket
av att vara mitt barn
som jag lider
av att vara mitt barns
moder

En annan bild av moderskap får vi i den centrala dikten *Övergivna*. Denna strof kommer igen på tre ställen och bidrar till att hålla samman samlingen. Här finns ekon från Vietnamkriget och rapporteringen om dess övergivna barn:

Vinden tjuar
i ett övergivet barn
i bröstkorgen rasslar
ett hjärta
tomt av förkolnade famnar
ett hjärtskelett
av rykande ömhet
från en trasig mor
hon hänger i taggtråd
så stilla
som ett pappershjärta
i en julgran
och vinden sjunger
också i henne
genom tinningarna
blöder en vit oboe
sin ängsliga sång
om bortsprungna barn.

Ett återkommande tema i vad Grave säger om moderskap berör det felaktiga i att

definiera mammarollen som privat. Att föda och fostra barn måste, i stället enligt henne, definieras som en samhällsuppgift. Familjelivet har numera blivit föremål för familjepolitik och den traditionellt privata familjebilden gäller inte längre.

Balans mellan frihet och kärlek

Texten nedan skrev Grave i början av 1970-talet på uppdrag av en statlig utredning (SOU 1972:41) i jakten på att hitta de rätta orden för en ny civil ceremoni vid giftermål. Dikten pekar på möjligheten att se äktenskapet som "en frihet för två" i stället för den vanliga inställningen att giftermål är att slutgiltigt låsa in sig i en tvåsamhetsbur besglad av en gyllene boja. Elsa skrev två alternativa förslag. Jag återger här version 1:

NN och NN
Ni gifter er idag med varandra.
Ni går in i den frihet för två
som kallas äktenskap där ni
tillsammans kan utveckla en
personlig inre samhörighet som
skyddar mot yttre obeständighet.

Räck nu varandra (båda) händerna
för att ni älskar varandra och
vill leva tillsammans.

(Och som ett minne av den här stunden
ge varandra en ring.)

Ingen äger den andres liv
men kärleken kan äga era
liv att växa, förvandlas
och berikas i er samvaro
så att ni också förmår älska
varandra i aktning för varandras
oberoende och frihet.

Härjad metafysisk röst

Är vi mogna
för kosmologisk
medbestämmanderätt
eller har vi redan
nyttjat den självtaget
långt utöver gränserna
för vad en sådan rätt
innehåller
/...../

Den här strofen finns i Graves samling *Slutförbannelser* (1977) och visar hennes stora samhällsengagemang. Den är en

slags apokalyps. Krig och miljöförstöring har dödat allt liv. Vad som återstår är ett antal röster, som klagar och förbannar. Med sin teknokratikritik får boken sägas ligga rätt i tiden och den mötte också en massiv uppskattning. Karl Vennberg och Erik Beckman prisade den. Boken jämfördes gång på gång med Harry Martinsons *Aniara*. Grave kallades av många kritiker "visionär", en egenskap som vanligen brukar tillskrivas män. Röster höjdes t.o.m. att hon borde väljas in i Svenska Akademien. *Slutförbannelser* har tonsatts av Rolf Enström som rekviem.

För att uppmärksamma hennes 80-årsdag 17 januari 1998 bildades det livaktiga Elsa Grave-sällskapet i den del av Skåne där hon växte upp och där bergen av aska ligger höga sedan kolbrytningens dagar.

Elsa Grave har tilldelats ett stort antal priser och stipendier bl.a. Bellmanspriset, Samfundet De nios pris, Övralidspriset och Litteraturfrämjandets stora pris, "Lilla Nobelpriset." Elsa Grave avled 17 juni 2003.

Föreningen Karibu

har årsmöte 6 april på Fellingsbro folkhögskola kl. 11-16

Mats Ehn ICAE rapporterar från den stora folkbildningskonferensen i Dar es Salaam, 5 – 8 mars.

Karibu bjuder på lunch och fika.
Anmäl er till Gunn Svensson,
gunnsvensson55@gmail.com.
Välkomna!

Studieresa till Tanzania 2019

Vi påminner dig om möjligheten att göra ditt livs folkhögskoleresa! Åk med till Tanzania v 43 – 44 2019.

Du hittar all information på vår hemsida
http://vetfolk.dinstudio.se/empty_23.html
Kontaktpersoner:
Rikard Lilljeqvist, 0702 19 86 01
rikard.lilljeqvist@folkbildning.net,
Ebbe Andersson, 0705 46 48 35
ebbe.andersson@folkbildning.net

Min minnesbild av åren på SÖ

Gösta Vestlund

Boken *Folkhögskolans 150 år* är en källa till insikt, inspiration och inriktning för många folkbildare i framtidsarbetet. Flera kunniga veteraner har lämnat värdefulla bidrag och ett förvånansvärt antal unga har bidragit med intressanta artiklar, samtidigt som de skött sina respektive ansvarsområden. Högst beundransvärt! Jag läste Föreningen för Folkbildningsforsknings årsbok med stor glädje och extra uppmärksamhet, speciellt som jag själv ingick i redaktionskommittén för böckerna om folkhögskolans första hundra år.

Studierna av 150-årsboken väckte också många minnen från min långa resa inom folkbildningen. Folkhögskolan mötte jag första gången som elev på Sigtuna folkhögskola vinterkursen 1934–35. Det blev ett möte som kom att prägla hela mitt liv. Lärarnas förmåga att lyssna till oss elever och deras självklara strävan att stärka våra möjligheter, gjorde ett djupt intryck. Deras hållning bidrog i hög grad till samkänsla mellan oss elever, trots att vi kom från mycket olika samhällsförhållanden. Folkhögskolan blev för mig den minikultur som kunde ge riktlinjer för lösningar av samhällsproblemen. Den insikten skulle förstärkas under mina kontakter med andra folkhögskolor. Tiden som lärare och rektor 1942–56 avbröts av ett år som studiecirkelledare i Ådalen och två år som ansvarig för en försöksverksamhet med personalfrågor i SCA-koncernen.

Jag intresserade mig inte så mycket för lärarnas situation och deltog endast i två lärarmöten under 40-talet. Jag minns inte vad mötena handlade om men jag kommer ihåg att jag hade gott utbyte av samtal med olika deltagare. En kollega berättade att han

i början på 50-talet var den förste lärare som begärt ordet för ett inlägg och fått det. Enligt honom dominerade rektorerna scenen och själv minns jag en ganska stormig samling i början av 50-talet. Mötet präglades av en motsättning mellan en grupp i lärarföreningens ledning och den deltidsanställda inspektören. Jag tyckte att motsättningarna överdrevs och sökte nyansera diskussionen med ett inlägg. Det resulterade i att jag kom med i styrelsen för lärarföreningen. Där fortsatte spänningen men kontakten gav också möjligheter till ett lugnare meningsutbyte bl.a. mellan ordföranden och mig. Det samtalet upptog vi senare, när jag tillträtt deltidstjänsten som inspektör. Hur förhållandet till lärarföreningen utvecklades återkommer jag till.

Skolöverstyrelsen (SÖ) fick jag en viss erfarenhet av redan 1949. Då tjänstgjorde jag som konsulent på roteln för folkbildning. Erfarenheterna av roteln gav mersmak, men föredragningarna för ett traditionsfast undervisningsråd påminde mig mer om värnplikten på Dalaregementet. Jag misslyckades med att få en bostad för familjen och återvände till lärarjobbet på Marieborg. Så kom år 1956 det överraskande erbjudandet till inspektörstjänsten och ett stimulerande samtal med generaldirektören. Rotelfolket kände jag och kunde räkna med deras stöd. Undervisningsrådet och inspektören hade rik erfarenhet från betydande folkrörelser och de övriga hade några läroår i olika folkbildningsverksamheter.

Vid den tiden var enigheten om grundskolan total. Det gällde också de flesta av folkhögskolans representanter. Men samtidigt växte motståndet mot att folkhög-

skolan skulle gå upp i den nya skolformen. Förslagen var många och ur motståndet i roteln växte så småningom insikten fram att folkhögskolan hade som uppgift att stärka demokratin och att utbilda politiska ledare. Folkhögskolan tillhörde inte skolfamiljen. Den tillhörde folkrörelsefamiljen. När ett 70-tal riksdagsledamöter, som alla hade gått på eller ansvarat för någon folkhögskola, hörde det, var beslutet klart. Folkhögskolan räddades.

Genom uppgifterna i samband med grundskolans och senare det nya gymnasiets start växte SÖ snabbt. Det behövdes specialister i olika ämnen, administratörer och informatörer. Chefssammanträdet på måndagsmorgnarna utökades och den lilla rotelns föredragningar ägnades allt mindre intresse. Folkbildning blev inte ämbetsverkets främsta prioritet. Vi på roteln fick kontakt med en del av de nya ämbetsmännen men många hade svårt att dölja sin överlägsenhet. Den gamla generaldirektören tog vid ett tillfälle upp mina erfarenheter från arbetet med företagsledarna i Sundsvall och undrade om jag inte ville berätta om detta vid ett möte med undervisningsråden. Jag svarade att många överordnade inte anser det lämpligt att informeras av underordnade. Några dagar senare ringde ett par av råden till mig och framhöll det olämpliga i att något föredrag i min underordnade ställning skulle äga rum. På den tidens SÖ fanns det både gamla och moderna förhållningssätt.

Det kom dock andra nyheter.

Några medarbetare på roteln initierade en studiecirkel om vuxnas lärande. Boken *Vuxna lär* publicerades. Den avgående inspektören startade en ny utbildning av folkhögskollärare på några veckor vid Åsa folkhögskola, där han var rektor. Efter en utredning 1970 utbyttes den kursen mot en kurs på lärarseminariet i Linköping. Utbildningen ingick sedan som en del i enheten för beteendevetenskap vid Linköpings universitet, med landets enda professor i vuxenpedagogik. Allt detta skedde under intensiva diskussioner med ansvariga råd som hade andra åsikter. Situationen förändrades efterhand till folkbildningsrotelns fördel. Flera medlemmar i SÖ:s styrelse kom från olika folkrörelser, som TCO, och många politiker engagerade sig för våra frågor. Så förhöll det sig också med besluten om en särskild fil (urvalsgrupp) till våra universitet och högskolor för folkhögskolornas elever. För att inte tala om det starka stödet till studieförbunden, bl.a. genom FÖ-vux

(försöksverksamhet i vuxenutbildningen) och LO-vux (LO:s vuxenutbildningsinsats). Genom utställningar och föreläsningar startades också ett samarbete mellan SÖ, studieförbunden och Uppsala universitet.

Så kom ett helt nytt inslag i chefsmötena. Ett skolråd föreslog att jag skulle hålla ett föredrag om folkrörelsernas betydelse i samhällsutvecklingen. Jag höll föredraget och betonade folkrörelsernas betydelse för medborgarnas demokratiskolning. Och jag har ett intryck av att de lyssnade. SÖ hade förändrats.

Hur gick det då med uppgifterna som inspektör? 50- och 60-talen innebar en intensiv utveckling. I början av 60-talet beslöt riksdagen om tre miljoner till forskning om folkhögskolan, vilket resulterade i det framgångsrika Puff-arbetet. Omdömet ersatte de tidigare betygen och säkrade folkhögskolans självständighet. Många nya folkhögsko-

lor bildades och nya grupper anmälde sig; funktionshindrade, invandrare och husmödrar. En del av skolornas verksamhet flyttade som filialer till städerna. Men kanske mest genomgripande; det bildades ett stort och varierande antal former för inflytande för lärare och elever. Patriarkatet ersattes av lärar- och elevråd. Förändringen av lärarföreningen och dess nya uppgifter blev intensiv och Elevförbundet bidrog med mångsidigt engagemang.

Redan under 1956–58, då jag delade på inspektörs- och rektorsuppgiften hade jag, trots spänningarna i lärarföreningens styrelse, flera samtal med ordföranden, främst inför de riktlinjer för folkhögskolan som kom 1957. De samtalen bådade för en kontakt som förstärktes med alla de ordföranden, som verkade samtidigt som jag. Jag tillåter mig att berätta att jag vid min pension från SÖ utnämndes som hedersledamot i SFHL.

Diskussionerna på SÖ:s rektorsmöten

blev sakligare, inspektionerna ändrades med få undantag till besök med konstruktiva åtgärder för aktuella problem. Vissa problem väckte intensiva debatter som uppgörelsen om lärarnas rätt att välja bostad och bedömningen av vissa lärares kompetens. I bidragsärenden rådde nästan alltid enighet. Vi kände nog också en större gemenskap. Både ämbetsverket, vår rotel och lärarföreningen ställdes inför nya roller. När vi flyttade till Garnisonen, blev grunduppgifterna desamma men en del organisatoriska ändringar genomfördes.

Vi hade i lokalen, innan flytten till Garnisonen, en skylt, som hängde över öppna spisen och som alla besökare mötte när de besökte roteln. På den kunde man läsa följande:

*"Det omöjliga ändras medan ni väntar.
Mirakel tar något längre tid".*

Om (kors)orden

Lena Skördeman

Bland svenska kulturarbetare finns en lågmäld grupp som framträder med en nätt och jämnt läsbar signatur på en oförutsägbart plats i verket: korsordskonstruktörerna. De blir lätt förbisedda, bokstavligen.

Visserligen hävdar Heidenstam att "en konstnärs rätta namn, det är hans verk", men jag dristar mig nu ändå att lyfta fram några av dem.

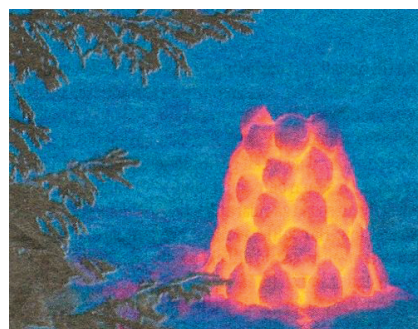
Karin Henja i Svenska Dagbladet har genom åren bjudit på genomtänkta skapelser. Inga billigheter och helt fritt från exempelvis förkortningar av utländsk valuta, något jag ser som det absoluta bottenmärket. Det har hon aldrig nedlåtit sig till. Här får lösaren tänka om, titta en gång till och bli snopen. Ett fint exempel är nyckeln "Är marcherande här". Lösningen lyder: "FELSTAVAT".

Och tidningsläsaren, van vid klagomål och missnöjda insändare, leder hon till bilden nedan: "KNORRAR ÖVER STRÖ PÅ GOLV".

Enar Åkereds dubbelkryss i DN var tidigare en fröjd som återkom en onsdag i månaden. Dubbelheten bestod i att man nalkades lösningen från två håll: lösenord gav ett nytt ord med numrerade bokstäver. Dessa fylldes i rutor som bildade ett litterärt citat, ofta ur en dikt. Det kunde ge hjälp på upp till tre sätt: lösenordet, och vad som naturligen kunde bli ett ord, exempelvis O-lucka-H, samt ibland ett rim. (Om inte dikten var så känd att det bara var att fylla i, då blev det litet för enkelt.) Han hade omsorg om sina lösare också: en god väns moster hade missat att fylla i sista bokstaven i ett ord och kunde därför inte komma med i dragningen. Tydligt gjorde han själv rättningarna, och nu fick mostern ett varmt beklagande brev från honom, en nog så givande belöning. Numera har han efterföljare varje söndag, och texten är oftare hämtad ur vanlig prosa. Men dubbelt är det!

Jerry Waldemarsson i Svenska Dagbladet ger läsaren tillbaka goda ord man börjat glömma. För allsköns tokerier: AVVITA. Det är bra. Kan bli lång i kö: BIDAN. Hade för avsikt: ÄRNADE. Också bra. Eller påminnelser om personer. Han i gatan: LASSE. Eller Hård på hylla: LARS. Och vad är då detta, om inte en

SNÖBOLLSEFFEKT?

Han firade en gång en jämn födelsedag med att meningen i korsordet var en inbjudan till kaffe hemma hos honom öster om Gränna. Och återkommande har man kunnat pussla fram en rekommendation av Hugos isterband i Örserum.

För övrigt, som ett tecken på korsordens inre samband med folkhögskolans värld har Dubbelkryssat i slutet av februari nu en dikt av författaren och folkhögskoleläraren Albert Ulrik Bååth, han med *Vi äro en liten liten flock kring Sveriges bygder spridd!*

Någon riktigt minnesvärd nyckel då?

Kanske till en smörgås, en landgång, som hålls upp i luften:
BREDD LÅNGD HÖJD